

„505. Dani Ajvatovice“ 15. maj- 14. jun 2015.

Tribina: „Ajvatovica kao religijska praksa Bošnjaka“,

Organizator: Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

Datum i mjesto: 17. maj 2015. Dom Hasan Kjačije Pručaka, Prusac

DOVIŠTE – MUSLIMANSKO SVETO MJESTO?

Elvir Duranović

Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka

duranovic@iitb.ba

Da li su dovišta bosansko – hercegovačkih muslimana sveta mjesta prema islamskom učenju? Ako jesu, po čemu su sveta, odnosno ko ih je proglasio svetim? Ako nisu, zašto ih muslimani posjećuju? Šta u kvalitativnom smislu izdvaja dovišta bosansko – hercegovačkih muslimana u odnosu na druga mjesta? Da li je namaz obavljen na dovištu vredniji od namaza obavljenog na nekom drugom mjestu? Da li se dova na dovištu bezuvjetno prima? Na ova i slična pitanja pokušat ćemo odgovoriti na narednim stranicama. No, prije nego što objasnimo koja su sveta mjesta u islamu, ukratko ćemo, kao svojevrzni uvod, iznijeti stavove čuvenih istraživača historije religije Emila Dirkema (Émile Durkheim) i Mirče Elijade (Mircea Eliade) o svetom i profanom.

Jedna od distinktivnih crta religijske misli, prema Emilu Dirkemu, jeste podjela svijeta na dva područja - od kojih jedno obuhvaća sve što je sveto, a drugo sve što je profano.¹ Njegovu podjelu svijeta na sveti i profani prihvatio je Mirče Elijade. Za religioznog čovjeka, tvrdi Elijade, prostor nije homogen, već ima pukotine - dijelove prostora koji su kvalitativno drugačiji, „jači“ i „značajniji“ u odnosu na neposvećeni prostor.² Pukotine u prostoru predstavljaju mjesta isijavanja ili pojavljivanja „svetog“ (hijerofanija) čime se to mjesto kvalitativno izdvaja u odnosu na ostali homogeni, profani svijet. Hijerofanijom se, dakle, profani svijet sakralizuje omogućavajući čovjeku da pobjegne iz svjetovnog u sveto iz nečistog u čisto iz običnog u nadnaravno. Mjesto hijerofanije prepoznaje se po znakovima. Znak za mjesto hrama u Jerusalemu bio je san Jakova u kojem je ugledao stepenice koje sežu

¹Emile Durkheim, *Elementarni oblici religijskog života - Totemistički sustav u Australiji*, Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo Zagreb, Zagreb, 2008. godine, str. 92.

²Mirča Elijade, *Sveto i profano - priroda religije*, Alnari i Tabernakl, Beograd, 2004. godine, str. 19.

do neba.³ Prema predanju, znak za mjesto buduće džamije Allahovog Poslanika, a.s., u Medini dala je Poslanikova, a.s., deva.⁴ Kršćani profani prostor sakralizuju postavljanjem krsta, a muslimani izgradnjom džamije i mesdžida. Naši preci, stari Slaveni, profani prostor Bosne i Hercegovine sakralizovali su posvećujući znakovite planinske vrhove svojim božanstvima. Stvaranje svetog prostora znači orijentiranje u bespućima i labirintima ovozemnog života i otvaranje vrata molitvama i dovama k nebesima.⁵ Jednom stvoreno, sveto mjesto postaje zaštićeno zabranama, izolovano i izdvojeno od profanog prostora koji ga okružuje.⁶

SVETA MJESTA U ISLAMU

Pitanje svetosti u islamu nije predmet dogovora. Svetost prostora, vremena, tekstova, obreda i ljudi određuje se na osnovu objavljenih tekstova: Kur'ana i Sunneta. To znači, da ako u Kur'anu i Sunnetu postoji argumentacija za neko mjesto da je sveto, onda je ono sveto. Neko drugo mjesto može postati sveto samo ako je povezano s Objavom potvrđenim svetim mjestom, što ćemo kasnije objasniti. No, premda je određivanje svetog prostora isključivo u domenu objavljene Riječi Božije, vidjet ćemo da se sakralizacija profanog i u islamu događa prema univerzalnom pravilu: tj., isijavanjem Svetog i javljanjem Svetog na određenom mjestu. Bez teofanije ili hijerofanije nema svetog prostora. Međutim, u isto vrijeme to ne znači da svaka hijerofanija podrazumijeva sakralizaciju. Očigledan primjer za to je pećina Hira, mjesto prvog susreta Muhammeda, a.s. i meleka Džebraila, a.s., mjesto Prve objave, dakle, mjesto izrazite hijerofanije, ali Objava pećini Hira ne dodjeljuje neki poseban status svetog, osim što se pećina Hira nalazi u svetom području mekanskog harema. U konkretnom slučaju Objava je prednost dala vremenu nad prostorom, pa je vrijeme Prve objave, noć Kadr, posvećeno, blagoslovljeno i izdvojeno u odnosu na profano vrijeme mimo nje.

SVETA MJESTA U KUR'ANU I SUNNETU

Prema Kur'anu i Sunnetu na planeti Zemlji postoje četiri sveta mjesta i tri sveta hrama, svi unutar granica svetog prostora. Sveta mjesta su: Sveta ili Obećana zemlja, Meka i njena okolina, dolina Tūvā, te Medina i njena okolina, dok su sveti hramovi: Mesdžidul-harām (*Al-*

³Ibid., 23.

⁴Vidi: *Sahihul-Buhari Buharijeva zbirka hadisa 1*, s arapskog preveli Hasan Škapur..., Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008. godine, hadis br. 428., str. 326.

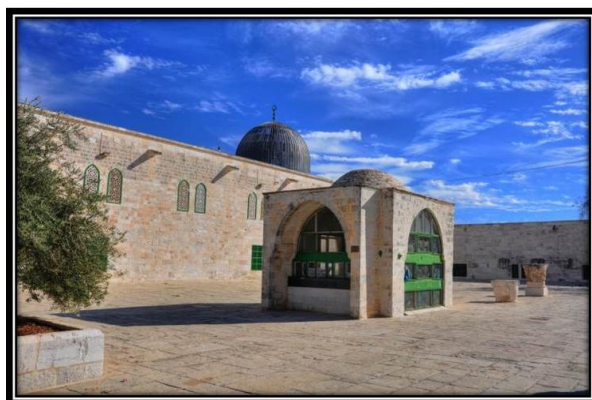
⁵Mirča Elijade, *Sveto i profano...*, str. 23.

⁶Emile Durkheim, *Elementarni oblici religijskog života...*, str. 95.

masgid al- ħarām) u Meki i Mesdžidul-aksā (*Al-Masgid al-aqṣā*) u Jerusalemu i džamija Allahovog Poslanika, a.s., u Medini. Do sakralizacije ovih prostora i mjesta došlo je usljed neprestanog isijavanja Svetog.

SVETA ZEMLJA I MESDŽIDUL-AKSĀ

Zemlju od rijeke u Egiptu, do rijeke Eufrata, Bog je dao u nasljeđe Ibrahimu, a.s., i njegovim potomcima.⁷ Prostor koji ona obuhvata Kur'an naziva svetim samo jedanput u kontekstu pripovijedanja o izlasku Musaa, a.s., i jevreja iz Egipta i njihove neodlučnosti da se sukobe sa tadašnjim stanovnicima Svete zemlje.⁸ Međutim, na više mjesta u Kur'anu se za ovo područje navodi da je to *mubarek*,⁹ blagoslovljena zemlja. Tako su jevrejima tlačenim u Egiptu dati u nasljeđe istočni i zapadni krajevi blagoslovljene zemlje.¹⁰ Bog je Ibrahima i Luta spasio u blagoslovljenu zemlju,¹¹ a vjetar koji je Bog potčinio Sulejmanu, a.s., puhao je u blagoslovljenoj zemlji.¹²

Mesdžidul-aksa, Jerusalem.

U glavnom gradu Svete zemlje, Jerusalemu, Sulejman, a.s., je sagradio hram kojeg Kur'an naziva Mesdžidul-aksā, Hram daleki.¹³ Sveti hram u Jerusalemu spominje se na više mjesta u Kur'anu, uglavnom u okviru pripovijedanja o Isau, a.s., Zekerijjahu, a.s., Jahjau, a.s.,

⁷*Knjiga postanka*, 15, 18-21. Na ovom prostoru su kroz povijest živjeli brojni narodi.

⁸„O narode moj, uđite u **Svetu zemlju**, koju vam je Allah dodijelio, i ne uzmičite nazad, pa da se vratite izgubljeni.” Besim Korkut, *Prevod Kur'ana*, IPA, Zenica, 1995. godine, sura *Al-Mā'ida*, 21., str. 110.

⁹U istom značenju koristi se riječ *bereket*, što znači: blagoslov, blagodat, nebeski dar, blagostanje i sreća. Vidi: Teufik Muftić, *Arapsko-srpskohrvatski riječnik*, knj. I, Drugo izdanje, Starješinstvo IZ u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji, Sarajevo, 1984. godine, str. 203.

¹⁰Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Al-A'raf*, 137., str. 165.

¹¹*Ibid.*, sura *Al-Anbija*, 71., str. 326.

¹²*Ibid.*, sura *Al-Anbija*, 81., str. 327.

¹³*Ibid.*, sura *Al-Isrā'*, 1., str. 281.

i hazreti Merjemi. Muhammed, a.s., je također za vrijeme isrā i m'irādža (*m'irāğ*),¹⁴ posjetio Svetu zemlju, klanjao dva rekata u hramu, a zatim je s prostora u neposrednoj blizini hrama (danas se na tom mjestu nalazi čuvena Kupola na stijeni) uzdignut na nebesa.

Svetost hrama u Jerusalemu poštuju sve monoteističke religije, a za namaz obavljen u njemu Muhammed, a.s., je rekao da je vrijedniji od 500 namaza obavljenih u nekoj drugoj džamiji.¹⁵ Mesdžidul-aksā u Jerusalimu jedna je od tri džamije koje bi, prema preporuci Božijeg Poslanika, a.s., trebalo posjetiti.¹⁶

MEKA I MESDŽIDUL-HARĀM

Obećanje dato Ibrahimu, a.s., odnosilo se na oba njegova sina: Ismaila i Ishaka. Prema Božijem planu, Ishak i njegovo potomstvo kratko vrijeme su se nastanili u Obećanoj zemlji, a potom su, za vrijeme Jakuba, a.s., preselili u Egipat, da bi se, za vrijeme Musa, a.s., ponovo vratili u Svetu zemlju. Drugog sina, Ismaila, dok je još bio malo dijete, zajedno s njegovom majkom Hadžerom, Ibrahim, a.s., je naselio u pustoj dolini kod današnje Kabe.¹⁷ Prema Božijim uputama Ibrahim, a.s., je uspostavio granice *Harema*,¹⁸ odnosno svetog prostora oko Meke. To su: Ten'im (*At-Tan'im*) 7.4 km sjeverno, Nahla (*Naḥla*) 12.8 km sjeveroistočno, Hudejbija (*Al- Ĥudajbija*) 21.7 km zapadno, Azahu Libn (*Azāhu Libn*) 16 km južno, Arefat (*'Arafāt*) 21.7 km istočno, Džiraneh (*Al-Ğ'irāna*) 21.7 km sjeveroistočno. Prostor Harema u čijem centru je Meka obuhvata 550 km². Kur'an nedvosmisleno potvrđuje svetost Meke, nazivajući Boga „*Gospodarom ovog grada koji je On učinio svetim.*”¹⁹ To je grad u koji se Allahovom milošću „*slijevaju plodovi raznovrsni.*”²⁰ Integritet Meke i njen sveti prostor zaštićen je mjerama uvedenim za vrijeme Ibrahima, a.s. Nakon oslobođenja Meke Muhammed, a.s., je potvrdio svetost ovog *harema* i njegovu nepovredivost: „*Ovaj je grad Allah učinio svetim i nepovredivim. Njegovo drveće ne smije se sjeći; divljač u njemu loviti; i*

¹⁴Više o isra i m'iradžu vidi: Abdulhalim Mahmud, *Isra' i miradž*, El-Kalem, Sarajevo, 2003. godine.

¹⁵Hfz. Muhammed ibn Abdulvahid el-Makdisi, *Vrijednosti djela u islamu*, Bugojno, 2005. godine, fusnota 140., str. 112.

¹⁶Ebu Hurejre prenosi da je Vjerovjesnik, a.s., rekao: „*Sedla se pritežu samo radi tri mesdžida: Ovog mog mesdžida, Mesdžidul-harama i Mesdžidul-aksaa.*” Navedeno prema: El-Munziri, *Muslimova zbirka hadisa – sažetak*, prijevod s arapskog Muhamed Mrahorović ..., El-Kalem, Sarajevo, 2004. godine, hadis br. 789. str. 339.

¹⁷Hafiz ibn Kesir, *Kazivanja o vjerovjesnicima*, preveo Ahmed Adilović, Ilum d.o.o. - Bužim, Bužim, 1428.-2007. godine, str. 139-143.

¹⁸Riječ *harem* na arapskom jeziku znači: zabranjen, nedopušten, svet, nepovrediv, sveto područje itd. Vidi: Teufik Muftić, *Arapsko-srpskohrvatski riječnik*, knj. I, Drugo izdanje, Starješinstvo IZ u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji, Sarajevo, 1984. godine, str. 648-649.

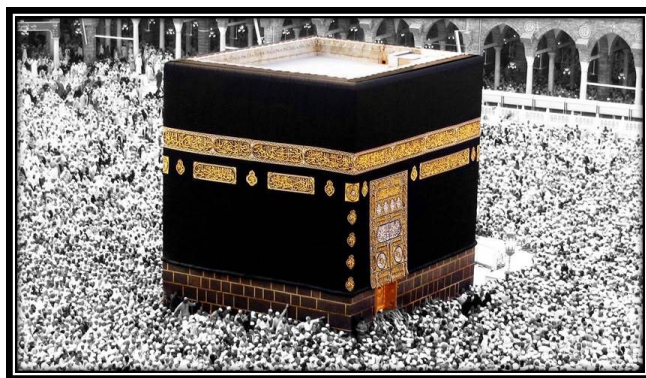
¹⁹Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *An-Naml*, 91., str. 384.

²⁰Ibid., sura *Al- Qasas*, 57., str. 391.

*izgubljenu stvar uzeti, osim onoga ko će je obznaniti.*²¹ Skrnavljenje svetosti Meke spada u velike grijehе za koje počinioца čeka nesnosna kazna.²²

Kad je Ismail, a.s., ojačao, Ibrahim, a.s., i on sagradili su Kabu, Božiji hram u svetoj dolini Meke.²³ To je prvi hram sagrađen za ljude, s očiglednim znamenjima, među kojima istaknuto mjesto zauzima Mekamu Ibrahim.²⁴ Ko u njega uđe, siguran je.²⁵ Mada su stanovnici Meke, kada su u određenom povijesnom trenutku bili idolopoklonici, smjestili u Kabu i na prostor oko nje brojne idole, svetost Meke i Kabe i njihova nepovredivost nikada nisu dolazili u pitanje. Čak i u vrijeme idolopoklonstva sveti prostor mekanskog *harema* bio je zaštićen i siguran, iako se: „...svuda oko njega otima i pljačka.”²⁶

Pojavom islama Kaba je očišćena od idola i određena za Kiblu (orijentir) prilikom obavljanja molitve. Interesantno je napomenuti da je jedno vrijeme muslimanima bilo naređeno da se za vrijeme namaza okreću prema svetom hramu u Jerusalemu, čime je svakako potvrđena svetost Mesdžidul-aksaa. To je Muhammedu, a.s., teško padalo, što je u Kur'anu detaljno dokumentovano.²⁷

Kaba, Meka.

²¹Hasan Škapur, *Sahihu-l-Buhari Buharijeva zbirka hadisa*, drugo izdanje, knj. II, MAG, Sarajevo, 1996. godine, „Poglavlje o hadžu”, hadis br. 67., str. 568.

²²Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Al-Hağğ*, 25., str.334.

²³Ibid., sura *Al-Baqara*, 127., str. 19.

²⁴*Mekamu Ibrahim* je kamen s tragovima ljudskih stopala utisnutih u njega. Prema predanju to su tragovi stopā Ibrahimovih, a.s., utisnutih u kamen dok je gradio Kabu. Vidi: Cyril Glasse, *Enciklopedija Islama*, s engleskog preveli Fikret Pašanović..., Libris, Sarajevo, 2006. godine, str. 374.

²⁵Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Ali 'Imran*, 96-97. str. 61.

²⁶Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Al-'Ankabūt*, 67. str. 403.

²⁷„Vidimo Mi kako sa žudnjom bacaš pogled prema nebu, i Mi ćemo sigurno učiniti da se okrećeš prema strani koju ti želiš: okreni zato lice svoje prema Časnome hramu! I ma gdje bili, okrenite lica svoja na tu stranu.” Vidi: Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Al-Baqara*, 144., str. 21.

U Kabu je ugrađen Crni kamen, prema tradiciji, dragulj iz Dženneta. Nekada blistav i bijel, pocrnio je zbog grijeha ljudi.²⁸ Smatra se za temelj ili osnov Kabe. Jedini je predmet kojem je Božiji Poslanik, a.s., iskazivao poštovanje ljubljnjem, što je kod nekih njegovih sljedbenika izazivalo podozrenje.²⁹

Kaba posjeduje *bereket* - vanredni kvalitet i izvrsnost koji molitvu pored nje čine posebnom i izuzetno vrijednom.³⁰

SVETA DOLINA TŪVĀ

Čuvena teofanija, javljanje Boga, dž.š., Musau, a.s., desilo se, prema kur'anskom kazivanju, u svetoj dolini Tūvā. Razgovorom Boga, dž.š., i Musaa, a.s, u svetoj dolini Tūvā Kur'an se bavi u nekoliko poglavlja među kojima su i sure: *Ṭāhā*, *Al-Qaṣaṣ* i *An-Nazi'āt*.³¹ Sveta dolina Tūvā nalazi se na planini Horebu ili Sinaju. Ovaj sveti prostor, poput Obećane zemlje i harema Meke, također je *mubarek*, blagoslovljen, mada nije poznato šta ta blagoslovljenost konkretno znači.³² No, pripovijest o svetom prostoru doline Tūvā otkriva još jednu posebnost svetog prostora, a to je njegova fizička i metafizička čistoća. Naime, Musau, a.s., se naređuje da prije ulaska u svetu dolinu Tūvā izuje svoju obuću, jer se nalazi na svetom tlu.³³ Interesantno je da Allahov Poslanik, a.s., premda se sveta i blagoslovljena dolina Tūvā na nekoliko mjesta spominje u Kur'anu, nije preporučio svojim sljedbenicima da je posjećuju. Vjerovatno je razlog za to činjenica da na tom prostoru nije bila sagrađena džamija, a moguće je i da je Vjerovijesnik, a.s., smatrao kako bi to bilo naporno njegovim sljedbenicima, pa ih je želio poštedjeti dodatnih poteškoća, što svakako ne bi bio prvi put.³⁴ Međutim, Poslanik, a.s.,

²⁸Mahmut Karalić, *Tirmizijin džami'-sunen, Tirmizijina zbirka hadisa*, knj. 3., Elči Ibrahim-pašina medresa, Travnik, 2001. godine, hadisi br. 878. i 879., str. 270-271.

²⁹Hazreti Omer je jedne prilike rekao Crnom kamenu: „*Tako mi Boga, ljubim te, a znam da si ti kamen, koji niti štetu donosi, a niti korist daje! Da nisam vidio Božijeg Poslanika, a.s., da te ljubi, ni ja te ne bih poljubio!*” Vidi: Hasan Škapur, *Sahihu-l-Buhari Buharijeva zbirka hadisa*, drugo izdanje, knj. II, MAG, Sarajevo, 1996. godine, *Poglavlje o hadžu*, hadis br. 77., str. 576.

³⁰Poslanik, a.s., kaže: „*Namaz obavljen u Mesdždul-haramu vredniji je od stotinu hiljada namaza obavljenih u nekoj drugoj džamiji...*” Vidi: Hfz. Muhammed ibn Abdulvahid el-Makdisi, *Vrijednosti djela u islamu*, Bugojno, 2005. godine, fusnota 140., str. 112.

³¹U suri *Ṭāhā* stoji: „*A da li je do tebe doprla vijest o Musau, kada je vatru ugledao pa čeljadi svojoj rekao: 'Ostanite vi tu, ja sam vatru vidio, možda ću vam nekakvu glavinju donijeti ili ću pored vatre naći nekoga ko će mi put pokazati.' A kad do nje dođe, neko ga zovnu: 'O Musa, Ja sam, uistinu, Gospodar tvoj! Izuj, zato, obuću svoju, ti si, doista, u blagoslovljenoj dolini Tūvā. Tebe sam izabrao, zato ono što ti se objavljuje slušaj! Ja sam, uistinu, Allah, drugog boga, osim Mene, nema; zato se samo Meni klanjaj i molitvu obavljaj - da bih ti uvijek na umu bio!'*” Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Ṭāhā*, 9-14. str. 311-312.

³²„*A kad dođe do vatre, neko ga zovnu s desne strane doline, iz stabla, u blagoslovljenom kraju: 'O Musa, Ja sam - Allah, Gospodar svjetova!'*” Ibid., sura *Al-Qaṣaṣ*, 30., str. 388,

³³Ibid., sura *Ṭāhā*, 12. str. 311

³⁴U poznatom predanju o isra i miradžu navodi se da je Poslaniku, a.s., i njegovom ummetu bilo naređeno da obavljaju pedeset namaza tokom jednog dana i noći, pa se Vjerovijesnik, a.s., na savjet Musa, a.s., neprestano

nije im to ni izričito zabranio, tako da su neki od ashaba nakon smrti Muhammeda, a.s., posjećivali Sinaj i tu se molili.³⁵

MEDINA I DŽAMIJA ALLAHOVOG POSLANIKA, A.S.

Nakon godina strpljivog podnošenja iskušenja u Meki, Allahov Poslanik, a.s., i prvi muslimani preselili su 622. godine u Jesrib, grad 430 km sjeverno od Meke, koji je tada nazvan Medina - Grad Allahovog Poslanika, a.s. Iako su u Meki bili izloženi neprestanim fizičkim napadima, iseljenicima je bilo jako teško napustiti rodni grad i preseliti se u Medinu. I sam Poslanik, a.s., je prolazio kroz slično stanje, pa je Boga molio da iseljenicima omili Medinu, više nego što im je bila draga Meka.³⁶ Po Božijem naređenju, Muhammed, a.s., je proglasio svetom Medinu, kao što je prije njega Ibrahim, a.s., proglasio svetom Meku.³⁷ Granice medinskog *harema* na istoku i zapadu su dva predjela s crnim kamenjem, a na jugu i sjeveru brda Ajr i Sevr.³⁸ Poput mekanskog harema, i unutar medinskog svetog prostora zabranjen je lov i sjeća drveća, a sigurnost je zagarantovana svim muslimanima bez obzira na njihov društveni status. Nepovredivost medinskog *harema* štite meleki,³⁹ a onome ko želi nauditi njegovim stanovnicima prijeti se uništenjem.⁴⁰

U centru svetog medinskog prostora sagrađena je džamija Allahovog Poslanika, a.s., za koju Kur'an sugerije da je sagrađena iz čiste bogobojažnosti.⁴¹ Mada je cijela džamija blagoslovljena,⁴² ipak se posebno svetim smatra dio između privatne sobe Božijeg Poslanika, a.s., i njegovog *minbera* (govornice).⁴³ Poput Crnog kamena u Kabi kojeg svi hodočasnici

vraćao i molio Boga da mu smanji broj namaza, a Bog mu je svaki put umanjivao po pet namaza, sve dok na kraju broj nije sveden na pet dnevnih namaz. Vidi: Abdulhalim Mahmud, *Isra' i miradž*, El-Kalem, Sarajevo, 2003. godine, str. 35-36.

³⁵Prema jednom predanju Ebu Hurejre, čuveni ashab Božijeg Poslanika, a.s., išao je na Sinaj, na mjesto gdje je Allah, dž.š., razgovarao s Musaom, a.s. Vidi: Selim El-Hilali, *Enciklopedija zabrana u islamu*, s arapskog preveo Abdurahman Kuduzović, bez mjesta i godine izdanja, str. 263.

³⁶El-Munziri, *Muslimova zbirka hadisa...*, hadis br. 780. str. 337.

³⁷Allahov Poslanik, a.s., rekao je: „Ibrahim je učinio svetom Meku i učio je dovu za njene stanovnike, a ja sam učinio svetom Medinu kao što je Ibrahim učinio Meku i učio sam dove za izobilje i bereket u njoj dvostruko više nego što je Ibrahim učio za stanovništvo Meke.” Navedeno prema: El-Munziri, *Muslimova zbirka hadisa...*, hadis br. 773., str. 334.

³⁸Ibid., hadisi br. 774. i 777., str. 335-336.

³⁹Ibid., hadis br. 781. str. 337.

⁴⁰Ibid., hadis br. 784., str. 337.

⁴¹Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *At-Tawba*, 108. str. 203.

⁴²Allahov Poslanik, a.s., rekao je da je namaz u njegovoj džamiji bolji od hiljadu namaza obavljenih u nekoj drugoj džamiji, osim u Mesdžidul-haramu u Meki. Vidi: El-Munziri, *Muslimova zbirka hadisa...*, hadis br. 790., str. 339.

⁴³Božiji Poslanik, a.s., je rekao: „Prostor između moje sobe i mog minbera je jedna od džennetskih bašči, a moj minber je na mom džennetskom vrelu.” Navedeno prema: El-Munziri, *Muslimova zbirka hadisa...*, hadis br. 787., str. 338.

nastoje dodirnuti i poljubiti, svi posjetitelji Medine nastoje klanjati barem jedan namaz u ovom dijelu džamije Allahovog Poslanika, a.s.

Džamija Allahovog Poslanika, a.s., u Medini.

Nakon smrti Božijeg Poslanika, a.s., svetost džamije u Medini još više je porasla, jer se mezar s mubarek tijelom Božijeg Poslanika, a.s., nalazi u sklopu džamijskog kompleksa.

SVETOST OSTALIH DŽAMIJA

Ostale džamije sagrađene nakon širenja islama u svim krajevima svijeta gdje žive muslimani nisu, u objavljenim izvorima islama, direktno nazvane svetim. Međutim, džamije su u Kur'anu pripisane Bogu (*masağidallah*),⁴⁴ a ono što Bog, dž.š., u objavi pripiše Sebi smatra se svetim i blagoslovljenim, poput Božijih poslanika, Božijih objava, Božijih štićenika (*evlija*) itd. Svetost i blagoslovljenost ostalih džamija sagrađenih radi Allaha, dž.š., može se argumentirati Božijom zaštitom njihovog integriteta i nepovredivosti. Naime, najveće je nasilje, shodno kur'anskom tekstu, sprječavanje vjernika da odlaze u džamije, a onima koji ruše džamije prijeti se poniženjem i teškom kaznom.⁴⁵ Vrijeđanje i omalovažavanje džamija smatra se teškim grijehom koji izvodi iz vjere. Svetost džamija potvrđuje i njihova fizička i metafizička povezanost s Kabom u Meki.⁴⁶ Poput snažnog generatora Kaba u Meki svojom svetošću napaja sve zemaljske džamije i mesdžide nudeći bliskost s Bogom i mogućnost

⁴⁴U Kur'anu stoji: „Allahove džamije održavaju oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju i koji molitvu obavljaju i zekat daju i koji se nikoga osim Allaha ne boje; oni su, nadati se je, na pravom putu.” Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *At-Tawba*, 18., str. 188.

⁴⁵Besim Korkut, *Prevod Kur'ana...*, sura *Al-Baqara*, 114., str. 14.

⁴⁶Jedan od uslova za ispravnost namaza jeste okretanje prema kibli, Kabi u Meki zbog čega su sve džamije na Zemlji usmjerene na tu stranu.

ličnog kontakta s Njim. Inverzivno, rijeka molitvi, želja, nadanja i skrušenog zazivanja pobožnih vjernika usmjerava se ka Kabi u Meki, a od Gospodara Kabe dolazi blagoslov i odgovor na molitve. Konačno, sve džamije su blagoslovljene jer je namaz obavljen u džematu u nekoj od njih vredniji od namaza pojedinca za dvadeset i pet puta.⁴⁷

„CIJELA ZEMLJA JE DŽAMIJA”

U islamu se sveto i profano prožimaju kroz dvije međusobno povezane dimenzije: realnu ili objektivnu i subjektivnu. Prva od njih, i svakako važnija, je realna u kojoj sveto i profano stoje jedno naspram drugog s jasno isprofiliranim granicama između njih. Objektivno, Bog omeđuje sveti prostor, blagosilja ga, propisuje zabrane kojima štiti njegov integritet, a potom Svoju odluku prenosi ljudima preko Božijeg Poslanika, a.s. U ovoj dimenziji mimo Božije odredbe ne postoji drugi sveti prostor.

Međutim, prema učenju islama, namaz, obavezna molitva propisana svakom muslimanu i muslimanki, može se, za razliku od drugih objavljenih religija, izvršavati pojedinačno, bez prisustva sveštenika i izvan bogomolja. Stoga je bilo potrebno osigurati vjernicima adekvatan prostor za molitvu i kada nisu u mogućnosti otići u džamiju. U tu svrhu ponuđeno je izvanredno rješenje. Naime, odnos svetog i profanog prenesen je iz sfere objektivnog u sferu subjektivnog, koje obuhvata cjelokupani profani prostor izvan *haremā*. Granica između svetog i profanog tu je nestalna, nestvarna i potpuno subjektivna. Poslanik, a.s., je to na vrlo jednostavan način objasnio: „... *cjelokupna Zemlja je čista poput džamije, pa gdje god nekog čovjeka od moga ummeta zadesi namaz neka klanja...*”⁴⁸ Ili kako je rekao jednom od svojih ashaba: „*No, gdje god te zadesi namaz, klanjaj ga! Ta, i to je džamija.*”⁴⁹ U ovoj dimenziji, dakle, do sakralizacije prostora dolazi usljed izvršavanja svetog obreda - namaza. Svaki čisti prostor na Zemlji na kojem se obavlja namaz postaje, za vrijeme dok traje molitva, blagoslovljeno mjesto kao džamija ili mesdžid. Poput namaza i dova se može učiti na svakom čistom mjestu na planeti Zemlji. Nakon namaza i dove subjektivizirana svetost mjesta molitve prestaje i ono se ponovo vraća na nivo profanog.

⁴⁷*Sahihul-Buhari Buharijeva zbirka hadisa*, s arapskog preveli Hasan Škapur ..., Visoki saudijski komitet za pomoć Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008. godine, hadis br. 646., str., 451.

⁴⁸*Ibid.*, hadis br. 335., str. 258-259.

⁴⁹*El-Munziri, Muslimova zbirka hadisa...*, hadis 235., str.124.

SVETA MJESTA U ISLAMU NASPRAM DOVIŠTA BOSANSKO – HERCEGOVAČKIH MUSLIMANA

Analiza kur'anskih i hadiskih tekstova otkriva gradivne elemente strukture svetog mjesta u islamu općenito. Afirmativno promatrano neko mjesto može se smatrati svetim ako se ispune sljedeći uvjeti:

- a) da se svetim, posredno ili neposredno, naziva u osnovnim izvorima islama: Kur'anu i Sunnetu;
- b) da postoje vjerske i svjetovne zabrane kojima se štiti njegov integritet i neprikosnovenost;
- c) da je na njemu u nekom periodu zemaljske povijesti došlo do isijavanja svetosti, odnosno dodira Svetog i profanog;
- d) da ga svi muslimani svijeta smatraju svetim;
- e) da ga obuhvata *bereket* - Božiji blagoslov, koji se manifestuje na različite načine, zavisno od mjesta do mjesta;
- f) da posjeta tom svetom mjestu traje tokom čitave godine, a ne samo jedanput godišnje.

Uporede li se pomenuti konstruktivni elementi svetog mjesta u islamu s osnovnim karakteristikama dovišta bosansko – hercegovačkih muslimana dobit će se odgovor na pitanje: da li su dovišta sveta mjesta?

Dakle, bosansko – hercegovačka dovišta se ni u jednom slovu Kur'ana i Sunneta ne nazivaju svetim, niti se, u tom smislu, na bilo koji način tretiraju.

Za osnovne izvore islama cjelokupan prostor Bosne i Hercegovine, osim džamija, je homogen bez pukotina svetog unutar njega.

Pošto dovišta nemaju status svetog, ne posjeduju ni Objavom zagaranovan *bereket*, te zato i ne postoje zabrane kojima bi se štitila njihova nepovredivost. Istina, postoje vjerske zabrane u vezi s grobovima šehida, uleme i dobrih ljudi, ali su to općenite zabrane koje se odnose na grobove svih ljudi, bez obzira na njihov status kod Boga.⁵⁰

Naveli smo ranije kako sveta mjesta u islamu hodočasnici posjećuju tokom cijele godine, međutim dovišta bosansko – hercegovačkih muslimana posjećuju se tek s kraja proljeća do sredine ljeta, a i tada, u većini slučajeva, samo jedanput.

⁵⁰Allahov Poslanik, a.s., zabranio je da se krene grob, da se na njemu sjedi i da se bilo šta na njemu gradi. Vidi: Mahmud, Abdulhamid, Tuhmaz, *Hanefijski fikh*, knj. 1, Sarajevo, 2002. godine. str. 426.

Na kraju ne postoji konsenzus muslimana cijeloga svijeta po pitanju svetosti dovišta bosansko – hercegovačkih muslimana. Zapravo, ogromna većina muslimana uopšte ni ne zna za njih.

Sumirajući rezultate komparativne analize karakterističnih elemenata svetih mjesta u islamu i dovišta bosansko – hercegovačkih muslimana može se zaključiti da dovišta, prema islamskom učenju, nisu sveta mjesta, niti se kvalitativno razlikuju od drugih mjesta na kojima se klanja i uči dova u Bosni i Hercegovini.

S druge strane, s obzirom da je Allahov Poslanik, a.s., kazao kako je cijela Zemlja džamija može se također konstatovati da ne postoje nikakve šerijatske zapreke da se na bilo kojem čistom mjestu u Bosni i Hercegovini klanja namaz i uči dova.

MJESTA NA KOJIMA ALLAH, DŽ.Š., PRIMA DOVU

Muslimani u Bosni i Hercegovini u velikom broju posjećuju dovišta jer, između ostalog, vjeruju da će im Dragi Bog na tim mjestima lakše primiti dovu. Međutim, da li je to tako? Na ovo pitanje odgovorit ćemo stavovima savremenog islamskog učenjaka Eš-Šaravija koji u knjzi *Tajne i koristi dove* piše: „Kada govorimo o dovi, sa usana znatiželjnika čujemo sljedeća pitanja: 'Kada se dova prima? Postoje li određeno vrijeme i mjesto u kojima Uzvišeni Allah ne odbija dovu onoga koji Ga moli?'

U pogledu mjestā u kojima se dova prima, kako se navodi u pouzdanim predajama, na prvom mjestu spomenut ćemo časna i posebno odabrana mjesta kojima je Uzvišeni Allah dao epitet svetosti, kao što su: Mesdžidul-haram, džamija Allahovog Poslanika, a.s., u Medini i Mesdžidul-aksa u Jerusalimu. Zatim, tu su i mnoga druga mjesta među kojima se posebno ističu sve džamije kao Allahove kuće u kojima se slavi i veliča Njegovo ime.

Međutim, svi hadisi koji ukazuju na posebnost vremenā ili mjestā, kao jednog od uvjeta za uslišanje dove kod Allaha, prihvaćeni su od strane ljudi bukvalno, a ne suštinski i onako kako bi trebalo...Ako ustvrdimo da se dova prima samo u Mesdžidul-haramu ili u Poslanikovo džamiji u Medini, u tom slučaju smo ograničili Allahovo prisustvo na jednu lokaciju, a On je prisutan na svakom mjestu i u svakom vremenu. Uzvišeni Allah će čuti tvoj poziv i dovu ma gdje ti bio, bez obzira na to da li Ga dozivao iz časne Kabe, Poslanikove džamije, Pariza ili Londona. On je prisutan na svakom mjestu. Darivanje na jednom mjestu je isto kao i darivanje na drugom. Cijela zemaljska kugla podjednako je obuhvaćena nebeskim darovima i nema nikakve razlike između jednog podneblja i drugog.

Ono što uslovljava dovu, njeno uslišanje ili odbijanje, jesu pokornost ili neposluh roba prema Uzvišenom Allahu. Što je rob bliži Uzvišenom Allahu svojim dobrim djelima i halal-zaradom, time je njegova dova bliža uslišanju. S druge strane, što je rob dalji od Uzvišenog Allaha zbog svojih grijeha i neobazrivosti prema halalu i haramu, time je njegova dova dalja od uslišanja.

Čak i kada se analitički obazremo na hadise koji daju određenu prednost nekim mjestima i vremenima u pogledu uslišavanja dove, zapravo se radi o tome da su to vremena i mjesta u kojima je čovjek čiste misli, pribran, daleko od dunjaluka i zaokupljenosti njime i u takvim okolnostima ne pomišlja na grijeh, već postiže veću predanost i iskrenost u obraćanju Uzvišenom Allahu, pa zbog tih činilaca njegova dova biva primljena, a ne samo zbog posebnosti vremena ili mjesta u kojem se nalazi. Kao da se vjerniku u takvom stanju, kroz navedene hadise, govori da tada uputi dovu, jer je blizu Allaha i Njegove milosti, sve njegovo djelovanje i razmišljanje okupirano je zikrom i veličanjem Allaha, pa su i Allahova milost, dobrota i nadahnuće u tim momentima najizraženije i najveće prema njemu.

*Istina koju mnogi previđaju u pogledu dove jeste ta da se ona ne vezuje za mjesto i vrijeme, već njeno uslišanje kod Boga ovisi o osobi koja moli, o njenim djelima, odnosu prema haramu i njenoj bliskosti ili udaljenosti od Uzvišenog Allaha. U predanju od Enesa ibn Malika, r. a., navodi se da se on obratio Poslaniku, a.s.: 'O Allahov Poslaniče, zamoli Allaha da budem od onih čija se dova uslišava', pa mu je Allahov Poslanik, a.s., na te riječi uzvratio: „**O Enese, neka tvoja zarada bude čista (halal), dova će ti biti uslišana, jer doista samo jedan zalogaj harama kojeg čovjek stavi u svoja usta sprečava uslišanje njegove dove četrdeset dana.**” Kako će dova čovjeka biti uslišana ako su i njegova hrana, i njegovo piće, i njegova odjeća stečeni na nedopušten, nepravedan i haram način? U hadisu se navodi: „**Neki čovjek je toliko dugo putovao da mu je kosu prekrila prašina, a odjeća se već bila zaprljala, pa je dizao svoje ruke ka nebu, moleći: 'Gospodaru moj , Gospodaru moj!' - ali, njegova hrana je bila haram, njegovo piće je bilo haram, njegova odjeća je bila haram i zadojen je haramom, pa kako da njegova dova bude primljena?!**”*

*Ono što želim ovdje naglasiti jeste to da vjernik ne vezuje svoju dovu za mjestā i vremena u kojima se dova više i brže prima - iako to ne negiramo, jer vrijeme i mjesto Allahovom odredbom imaju svoj značaj u dovi - već da se vjernik, prije svega, osvrne na sebe samoga i očisti svoju dušu od ružnog i nedoličnog, a potom se iskreno preda Svemilosnom Allahu, bilo gdje i u bilo koje vrijeme, moleći za ono što mu treba. **Uvjet za uslišenje dove vezan je najprije za čovjeka, a ne za mjesto i vrijeme njegove molbe. Kad čovjek ispuni uvjete za uslišenje dove, njegova dova će biti primljena kod Boga bez imalo sumnje.***

*Na osnovu prethodno rečenog, ne postoji striktno određeno vrijeme za uslišavanje dove, jer Svemilosni Allah prima dove i uslišava molbe uvijek, u svakom vremenu i na svakom mjestu.*⁵¹

⁵¹Muhammed Mutevelli eš-Ša'ravi, *Tajne i koristi dove*, Ulum, Bužim, 2009. godine, str. 115 -122